

Filozofia polska w dobie nowożytnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Feliks Jaroński, *Jakiej filozofii Polacy potrzebują?*, Warszawa 1970.

Maksymilian Gierymski, *Patrol powstańczy*, 1873

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Feliks Jaroński

Jakiej filozofii Polacy potrzebują?

Co do mnie, usiłowaniem moim będzie wypracować w ojczystym języku taki kurs metafizyki i historii filozoficznej, aby ten dla moich rodaków był pożytecznym póty, póki inny, doskonalszy nie będzie wygotowany. Bo powtarzam, że to jest praca nader trudna, a przecie taka, iż trzeba przecie koniecznie zacząć ją doskonalić; że naród nasz nie byłby nigdy powszechnie oświeconym, źródła błędów nie byłyby u nas nigdy zupełnie osuszone, wynalazki i dzieła naszych rodaków byłyby zawsze w cenie niższe od obcych, gdyby mowa nasza nie była mową nauczycielów i pisarzów, a zatem, że ja tę pracę w ojczystym, choć z wyrazami filozoficznymi mało oswojonym, lecz wkrótce oswoić się mogącym języku, przedsiębrać powinienem.

Źródło: Feliks Jaroński, *Jakiej filozofii Polacy potrzebują?*, Warszawa 1970.

Jak na tle Europy kształtowała się filozofia polska? Momentem przełomowym było założenie w 1364 Uniwersytetu Krakowskiego (dzisiejszego Uniwersytetu Jagiellońskiego), jednej z najstarszych europejskich uczelni w tej części Europy. W XV i XVI wieku uniwersytet przeżywał swój rozkwit, studiowali tam Rusini, Litwini, Węgrzy, Niemcy, Czesi, Szwajcarzy, Anglicy, Niderlandczycy, Francuzi, Włosi, Hiszpanie, a nawet Tatarzy. Na liście studentów znalazł się także Mikołaj Kopernik. Uniwersytet słynął z nauk matematycznych, prawa i astronomii. Filozofia początkowo istniała w postaci scholastyki, potem zainteresowania wzbudziła także logika, zaczęto również rozprawiać o filozofii państwa. Pod wpływem nurtów oświeceniowych i niemieckiego idealizmu, kształtującego myśl romantyczną, pojawili się oryginalni polscy filozofowie, jak Józef Hoene-Wroński, twórca polskiego mesjanizmu.

Twoje cele

- Poznasz zarys historii filozofii polskiej.
- Przeanalizujesz wpływ idealizmu niemieckiego na polski mesjanizm.
- Ocenisz, w jakim stopniu polska filozofia nowożytna korespondowała z myślą europejską.

Przeczytaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DvNKj3uDV>

Nagranie dźwiękowe lekcji pod tytułem *Filozofia polska w dobie nowożytnej*.

Filozofia polska w dobie nowożytnej

Chronologia filozofii polskiej nie pokrywa się dokładnie z chronologią filozofii zachodniej. Już samo ustalenie początków polskiej myśli filozoficznej nie jest rzeczą łatwą. Trudność ta bierze się z dwóch faktów. Po pierwsze z niejasności terminu „filozofia polska”. Czy chodzi o filozofię uprawianą przez osoby narodowości polskiej? Czy może raczej o polski charakter tej filozofii? Po drugie, pierwsi myśliciele, których za polskich uznać możemy, często lokują się na pograniczu filozofii i innych dyscyplin, w szczególności zaś teologii i myśli politycznej. Ich dzieła nie są więc dziełami typowo filozoficznymi. Bez wątpienia momentem przełomowym dla rozwoju filozofii w Polsce było założenie w 1364 r. Uniwersytetu Krakowskiego. Uczelnia ta przeżywała swój rozkwit w XV i na początku XVI w., stając się ważnym w Polsce ośrodkiem myśli [humanistycznej](#).

Obraz Jana Matejki *Założenie Szkoły Głównej przeniesieniem do Krakowa ugruntowane*. R.P. 1361-1399-1400

Źródło: Jan Matejko, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ciekawostka

Polska filozofia średniowieczna

W średniowieczu, począwszy mniej więcej od XIII w., filozofia polska nie odstawała znacząco od filozofii zachodniej. Uprawiano więc w Polsce [scholastykę](#), interesowano się logiką, szczególne miejsce wśród dyskutowanych zagadnień zajmowała filozofia państwa. Najważniejszymi polskimi filozofami tego okresu byli:

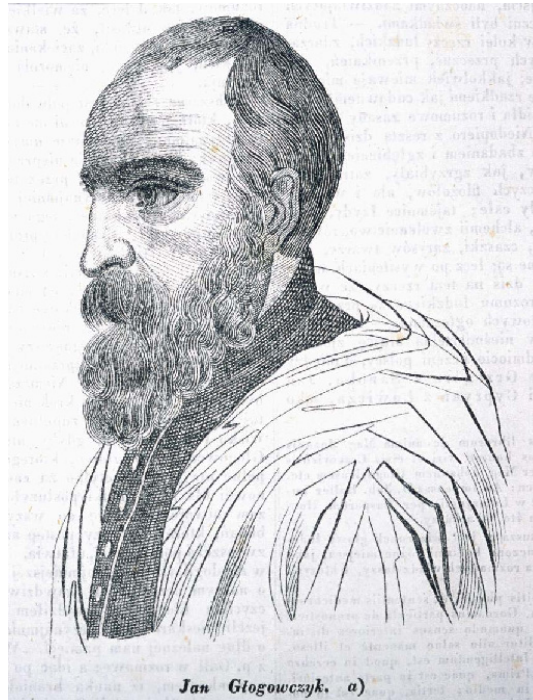
0.0.1220 - 0.0.1278

Marcin Polak
wybitny historyk

0.0.1230 - 0.0.1275

Witelon Ślązak
czołowy w XIII w. neoplatonik, uważany niekiedy za pierwszego polskiego filozofa.

0.0.1365 - 0.0.1431

Stanisław ze Skarbimierza

pierwszy rektor odnowionej Akademii Krakowskiej (tj. Uniwersytetu Jagiellońskiego), razem z Pawłem Włodkowicem uważany za twórcę polskiej szkoły prawa międzynarodowego.

Mimo wspomnianych trudności z chronologią można uznać, że narodziny polskiej filozofii przypadają na okres scholastyki XIV i XV w. Począwszy od drugiej połowy wieku XV, następuje stopniowy odwrót od scholastyki, a na myśl polską zaczyna oddziaływać [arystotelizm](#), [neostoicyzm](#) i renesansowy humanizm. Różne przejawy wpływów odrodzeniowych przeplecione z późnymi formami scholastyki koegzystują w kulturze polskiej przeszło dwa stulecia aż do końca wieku XVII. Przełom wieku XVII i XVIII to okres reakcji katolickiej, która doprowadziła do poważnego kryzysu kultury umysłowej w Polsce i rozluźnienia więzi z kulturą zachodnią. Stan ten trwa mniej więcej do drugiej połowy wieku XVIII – momentu intensywnego napływu idei oświeceniowych.

Ciekawostka

Najważniejsi przedstawiciele filozofii oświecenia w Polsce

Oprócz Hugona Kołłątaja głównymi przedstawicielami filozofii oświeceniowej w Polsce byli:

0.0.1700 - 0.0.1773

Stanisław Konarski

wybitny pisarz, pedagog, reformator.

0.0.1677 - 0.0.1766

Król Stanisław Leszczyński

korespondował z Rousseau, jako księżę Lotaryngii wprowadził tam wiele postępowych reform.

0.0.1755 - 0.0.1826

Stanisław Staszic

działacz oświeceniowy, publicysta, geolog i geograf; znacznie przyczynił się do rozwoju przemysłu na ziemiach polskich.

0.0.1756 - 0.0.1830

Jan Śniadecki

wybitny astronom, matematyk i geograf; zwalczał metafizykę i romantyzm we wszelkich postaciach.

Można powiedzieć, że od tego czasu zaczyna się w filozofii i kulturze polskiej okres nowożytny. Zdecydowana większość tej epoki stoi pod znakiem dążeń wolnościowych, co

wywiera na kulturze polskiej szczególne piętno i nadaje niektórym jej przejawom niepowtarzalny charakter. Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r. w sposób naturalny zamyka ten okres, otwierając przed polską, wolną już myślą zupełnie nowe horyzonty i wyzwania.

Ciekawostka

Polscy filozofowie epoki romantyzmu

Oprócz Mochnackiego, Trentowskiego i polskich poetów podejmujących rozważania filozoficzne najważniejszymi przedstawicielami filozofii romantycznej w Polsce byli:

0.0.1778 - 0.0.1853

Józef Hoene-Wroński

uważany za twórcę mesjanizmu polskiego.

0.0.1807 - 0.0.1875

Karol Libelt

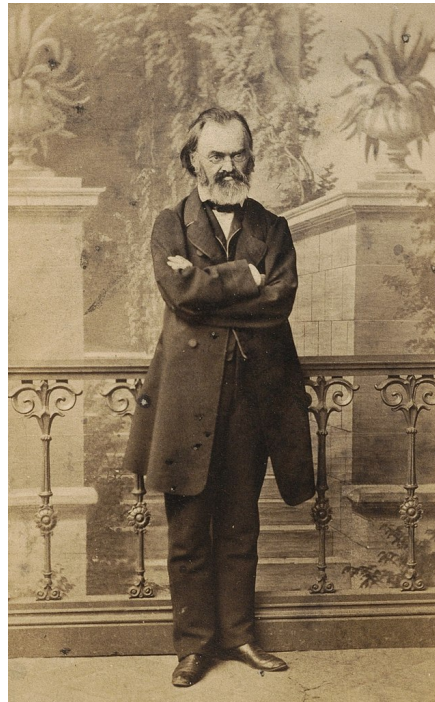
filozof mesjanistyczny, twórca systemu filozoficznego opartego na kategorii uczucia.

0.0.1799 - 0.0.1878

Andrzej Towiański

prorok mesjanizmu, przywódca religijny, przez jakiś czas miał spore grono gorliwych wyznawców w Polsce i we Francji.

0.0.1814 - 0.0.1894

August Cieszkowski

mesjanista, teoretyk filozofii czynu, uważany za prekursora marksizmu.

Słownik

arystotelizm

doktryna Arystotelesa lub myśli Arystotelesa w czasach starożytnych, średniowiecznych i nowożytnych

humanizm

(łac. *humanus* — ludzki), prąd umysłowy i kulturalny okresu Odrodzenia, przeciwstawiający teocentrycznej kulturze średniowiecznej zainteresowanie człowiekiem i życiem ziemskim

mesjanizm

(hebr. *m'saħ* — mesjasz, pomazaniec), w Polsce w pierwszej połowie XIX w.: pogląd przypisujący zależnemu od trzech zaborców narodowi polskiemu rolę Mesjasza narodów, który poprzez swoje cierpienia zbawi całą ludzkość

neostoicyzm

(gr. *néos* — nowy, gr. *stoá* — portyk, kolumnada), powstały w renesansie nurt filozoficzny będący połączeniem stoicyzmu i chrześcijaństwa

scholastyka

(łac. *schola* – szkoła), kierunek w średniowiecznej filozofii chrześcijańskiej, dążący do rozumowego uzasadniania wiary i dogmatów religijnych bez konieczności odwoływania się do doświadczenia; kierunek ten był związany z nurtem uniwersyteckim

Ilustracja interaktywna

Polska myśl filozoficzno-społeczna w epoce pozytywizmu

Polecenie 1

Zapoznaj się z informacjami zawartymi w multimedium. Na podstawie zamieszczonych informacji oraz wiedzy z lekcji historii i języka polskiego wyjaśnij, co spowodowało zmiany w polskiej myśli filozoficzno-społecznej u progu pozytywizmu.

Józef Chelmoński, *Odlot żurawi*, 1871

Pozytywizm polski. Tekst: Fryderyk Nguyen oraz PWN

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

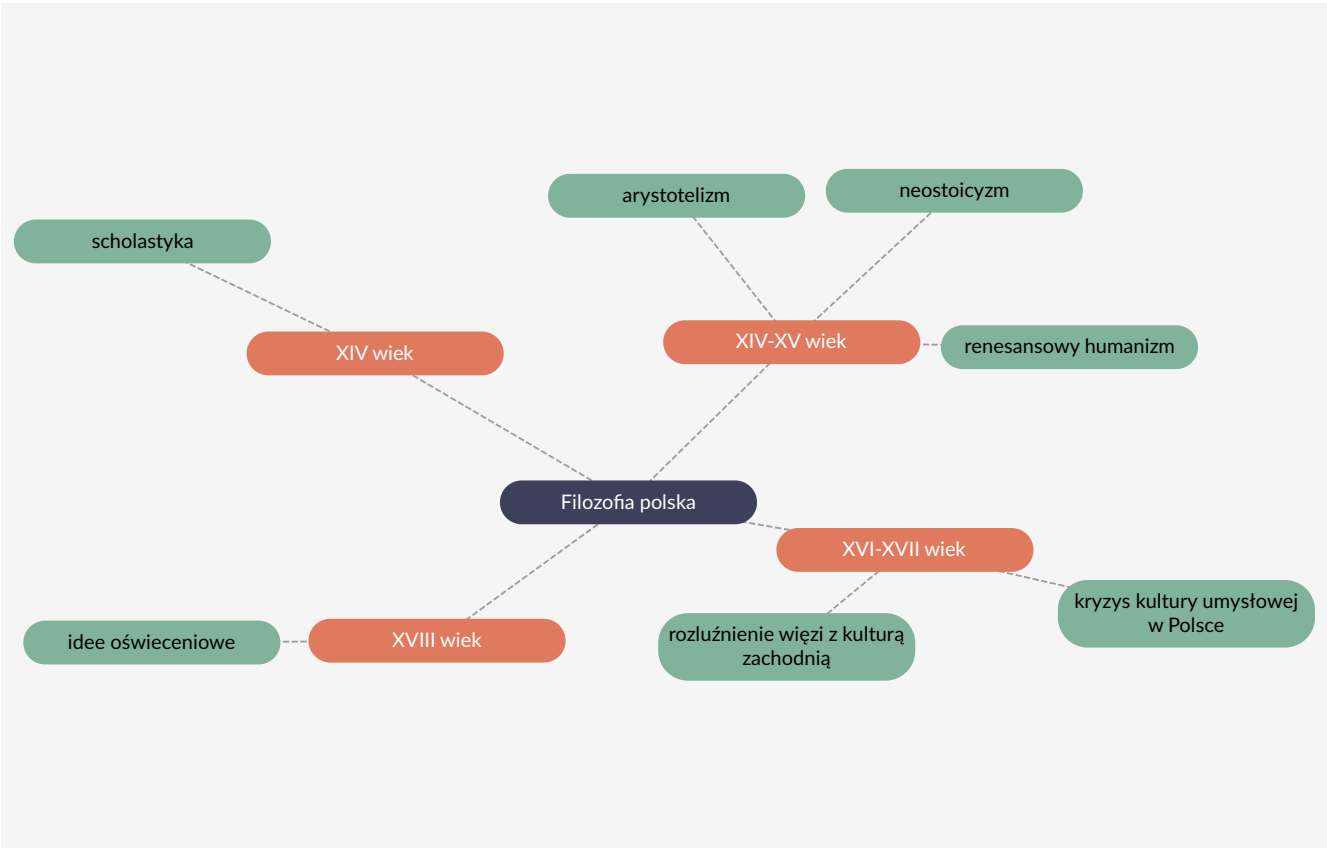
Polecenie 2

Scharakteryzuj założenia filozoficzne polskiego pozytywizmu. Czy spełniły się postulaty romantyków odnośnie do rozwoju edukacyjnego, moralnego i duchowego? Zdobądź informacje z dostępnych źródeł.

Mapa myśli

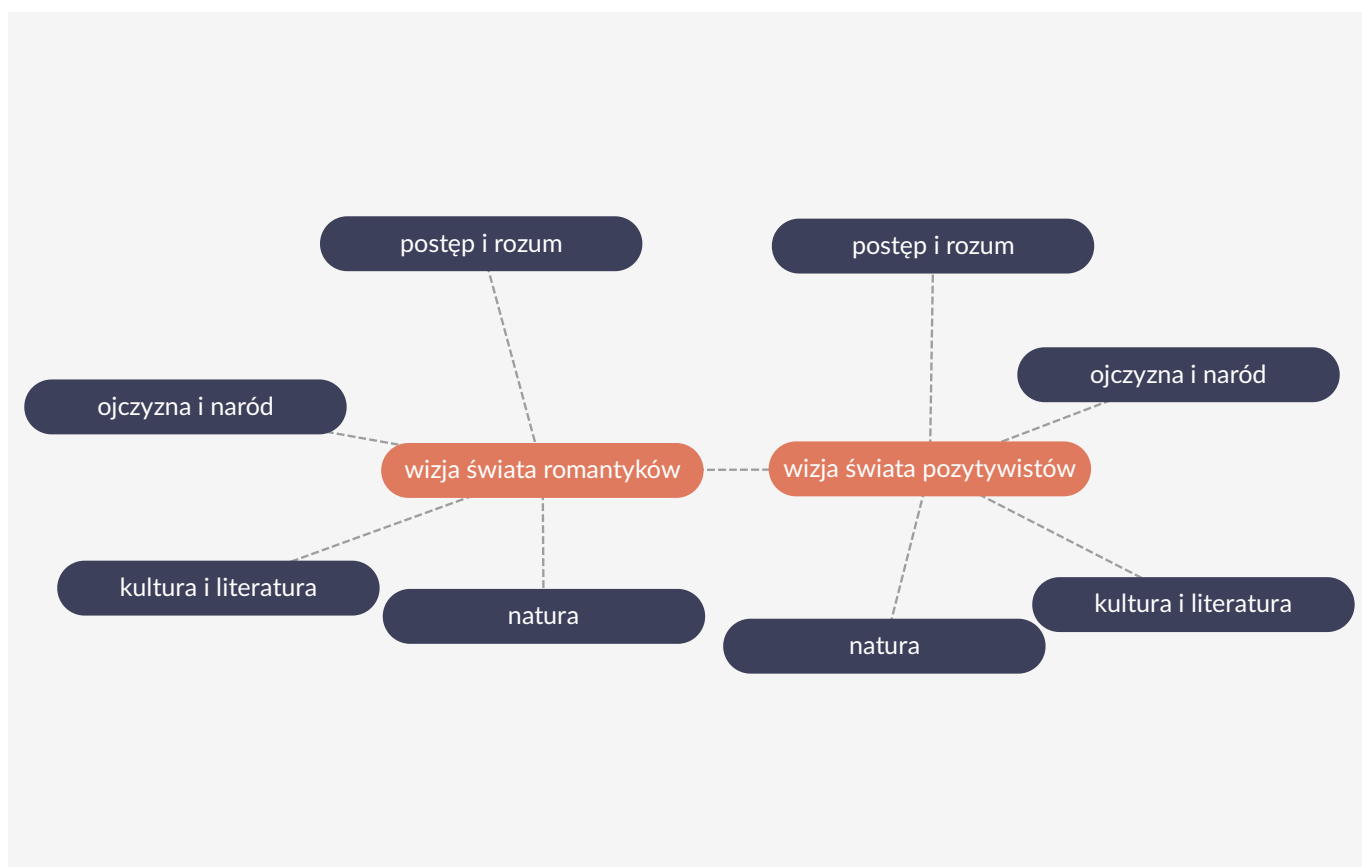
Polecenie 1

Jakie były początki polskiej filozofii? Stwórz mapę myśli, w której wypiszesz widoczne oddziaływania kierunków, doktryn, nurtów filozofii. Wypisz, czym się odznaczały.

Polecenie 2

Porównaj wizje świata romantyków i pozytywistów. Odnieś się do dzieł wybranych przedstawicieli literatury polskiej tego okresu.

Polecenie 3

Oceń, czy polska filozofia doby nowożytnej odbiegała od myśli europejskiej.

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne odpowiedzi. Które z wydarzeń można nazwać przełomowymi dla polskiej filozofii?

☐ Rewolucja Francuska

☐ ruch kontrreformacyjny

☐ założenie Akademii Krakowskiej

☐ okres zaborów

☐ okres Wiosny Ludów

☐ rozkwit renesansowego humanizmu

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj polskich myślicieli do okresów.

średniowiecze

Julian Ochorowicz

Stanisław Konarski

Stanisław Staszic

nowożytność

Hugo Kołłątaj

Marian Massonius

Andrzej Towiański

romantyzm

Adam Mahrburg

Stanisław ze Skarbimierza

August Cieszkowski

pozytywizm

Paweł z Woroczyna

Stanisław Leszczyński

Jan Śniadecki

Marcin Polak

Józef Hoene-Wroński

Aleksander Świętochowski

Karol Libelt

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Filozofia polska w dobie nowożytnej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

2) wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

10. Pozytywizm. Uczeń:

3) odróżnia pozytywizm jako jedną z koncepcji poznania i nauki od samej nauki;

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

2) koncepcja pozytywistyczna (w tym neopozytywistyczna) – syntetyzowanie wyników nauk szczegółowych lub ustalanie założeń i metod nauk;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz zarys historii filozofii polskiej.

- Przeanalizujesz wpływ idealizmu niemieckiego na polski mesjanizm.
- Ocenisz, w jakim stopniu polska filozofia nowożytna korespondowała z myślą europejską.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia zarys historii filozofii polskiej;
- ocenia wpływ filozofii europejskiej na filozofię polską;
- przedstawia założenia polskiej myśli filozoficzno-społecznej epoki pozytywizmu;
- syntetyzuje wiadomości o polskiej filozofii nowożytnej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.

2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel odczytuje pytanie znajdujące się we wprowadzeniu do e-materiału wyświetlonego na tablicy: *Jakiej filozofii potrzebowali Polacy w epoce nowożytnej?* Prosi uczniów, aby w parach rozpoczęli wstępną dyskusję na ten temat. Uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami na forum, a wybrana osoba zapisuje najważniejsze spostrzeżenia i wnioski z dyskusji na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie uruchamiają na tabletach lub komputerach materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”, a następnie odczytują polecenie: *Na podstawie zamieszczonych informacji oraz wiedzy z lekcji historii i języka polskiego wyjaśnij, co spowodowało zmiany w polskiej myśli filozoficzno-społecznej u progu pozytywizmu.* Pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Mapa myśli”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji pojęciami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze:

- Niemirowski T., *Co to znaczy „nauczać filozofii”?*, w: „Forum Pedagogiczne” 1(2015).
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 3, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.